

SØRVESTEN

Medlemsblad for Norges Handikapforbund Sørvest, Rogaland og Hordaland | 0316 13. årgang |

Det kloke mennesket

Side 16

Slutt på fritak?

Side 3

Grenseløse idrettsdager

Side 8

Herlig tur!

Side 10

ANSVARLIG UTGIVER

Norges Handikapforbund
Sørvest
Østre Nesttunvei 20,
5221 Nesttun
Postboks 93, Nesttun,
5852 Bergen
Tlf: 950 26 526
E-post: nhf.soervest@nhf.no

ANSVARLIG REDAKTØR

Kjell Inge Bringedal

REDAKTØR

Rolf Østbø

REDAKSJON

Rolf Østbø

UTGIVELSER

Bladet kommer ut
4 ganger i året

ANNONSER

Bell Media AS

LAYOUT OG TRYKK

Kai Hansen Trykkeri

OPPLAG

2.800

Den siste fasen

Tanker om liv og død og om medmenneskers forhold til å ta eget liv, eller andres, har opptatt mennesket helt tilbake til de greske filosofene og vel så det. Rett og slett fordi døden berører vår kulturs mest sårbare punkt.

Kanskje ikke så rart; livets ukrenkelighet angår oss alle. Derfor er en av vår tids største etiske utfordringer spørsmålet om aktiv dødshjelp skal legaliseres.

Personlig ser jeg med bekymring på et samfunn som i stadig økende grad går i retning av å fraskrive seg ethvert ansvar for en sårbar gruppe ved eventuelt å tillate aktiv dødshjelp.

Medisinsk teknologi skal benyttes til å forebygge og lege, ikke til å sortere ut menneskelig! Likevel skjer det fra tid til annen at tankene går til den dagen jeg selv ikke lenger er i stand til å utføre selv de enkleste oppgaver. Da er det sannsynligvis vanskelig å være prinsipiell.

Respekt er det første og siste jeg tenker på når det handler om å gi mennesker i slutfasen av livet verdig behandling. Slik at alle som kommer i en situasjon der en opplever at

Rolf Østbø

rolf.ostbo4@gmail.com

FRA REDAKTØREN

verdigheten er i ferd med å smuldre bort, blir behandlet som et helt menneske. Ikke som et kasus eller en diagnose.

Mange har sørget over en kjær venn, som etter en ulykke eller alvorlig sykdom må leve et slags liv. Når slutten endelig kommer, er det en befrielse. Ikke bare for den som faller fra, men også for dem som står igjen.

I den forbindelse er sorg en av de største utfordringene vi kan møte i livet og kanskje er det slik at ubearbeidet sorg er årsaken til at så mange sliter med tilværelsen?

De fleste vil sikkert være enig i at alvorlig syke og døende mennesker må sikres trygghet for at de får all den hjelp, omsorg og behandling de har behov for i livets siste fase.

Ved en legalisering av aktiv dødshjelp er jeg redd for at noe av legeetikken innhold om trygghet, hjelp, omsorg og behandling kan gå tapt på veien. Det er ikke en utvikling et velferdssamfunn verdig!

RASKERE, HØYERE, STERKERE?

Proteser og andre hjelpemidler er blitt så effektive at det kan lønne seg å være mer funksjonshemmet enn konkurrentene. Det er NRK som melder dette.

Om få år kan teknologiske framskritt gjøre funksjonshemmede til supermennesker. Faktisk har vi allerede sett eksempler på det som kalles cyborgs; delvis menneske og delvis robot, som kan vinne både Paralympics og OL!

For å illustrere dette kan vi fortelle om den tyske lengdehopperen Markus Rehm, som etter en ulykke måtte amputere sin høyre fot. Ved hjelp av en spesialtilpasset karbonprotese har han hoppet hele 8,40 meter denne sesongen, et resultat som ville holdt til OL-gull for funksjonsfriske under årets OL i Rio!

Dette er ikke engang et enestående tilfelle. Ingen løper raskere enn Usain Bolt på de klassiske sprintdistansene 100- og 200-meter, men på alle distanser fra 400 meter til maraton er rullestolen bedre enn menneskekroppen, og protesene følger hakk i hæl!

Sørvesten mener at fordelene med dette er at utviklingen innen utstyrsteknologi på sikt vil komme funksjonshemmede til gode i dagliglivet. Ulempen er at det vil være teknologien som avgjør hvem som vinner, og ikke utøveren.

Idrett skal ikke være et kappløp mellom teknologi og forskere. Det vil til slutt gjøre konkurranse betydningsløs!

INNHOOLD

Slutt på fritak	3	Syk i syden.....	14	Kontorets spalte.....	25
Hva sier fysioterapeutene	4	Det kloke mennesket.....	16	Kryssord.....	26
Aldri vært så mange unge uføre	7	Slitne, solbrente og fornøyde	18	Nytt fra NAV	27
Herlig tur i ulendt terreng.....	10	Reisebrev fra Malawi.....	21	Krever bedre støtteordninger	28
Retten til BPA.....	12	Med relativt få ord.....	24	Jorden rundt på 8 minutter	29

DIAGNOSELISTA STÅR FOR FALL

Slutt på fritak?

Helse- og omsorgsdepartementet foreslår at alle som er omfattet av sykdomslista, bedre kjent som diagnoselista, heretter må betale for fysikalsk behandling! Statsråd Bent Høie (H) har i sakens anledning sagt til fagmediet Dagens Medisin at «forslaget bidrar til en riktigere prioritering, og gir en mer rettferdig fordeling av helsetjenestene!»

TEKST: ROLF ØSTBØ

Hvis departementets forslag til ny forskrift blir endelig vedtatt, vil følgen bli at de som har en diagnose som står på diagnoselisten, heretter må betale en egenandel. Dette vil gi utgifter på kr. 2000,- årlig, for fysioterapi og andre helsetjenester som de til nå ikke har betalt for! Noe som, for dem det berører, betyr en dobling av de totale egenandelene for helsetjenester årlig!

I følge Helse- og omsorgsdepartementet er det registrert omtrent hundre diagnoser som gir rett til fritak for egenandel for fysikalsk behandling. Det er verdt å nevne at i regjeringens forslag er det også «innbakt» et forslag om å heve aldersgrensen for fritak fra egenandel under fritaksgrense 2, fra 12 til 16 år! I tillegg blir egenandelstaket foreslått senket til kr. 2000,- pr. år. slik at en automatisk får fritak når beløpsgrensen er nådd!

Saken er sendt ut som høring til meningsberettigede instanser, og fristen for å avgi uttalelse er satt til 20. september!

Diagnoselisten inneholder 36 sykdomsgrupper; som nevnt med til sammen omtrent 100 sykdommer/ diagnoser fordelt på følgende hovedkategorier:

- Indremedisin
- Kirurgi
- Nevrologi
- Onkologi (læren om svulster; har altså ingenting med din onkel å gjøre.....)
- Pediatri (læren om barnesykdommer)
- Psykiatri
- Utviklingshemming

Arne Lein, forbundsleder i Norges Handikapforbund.

- Revmatiske og andre lidelser i ledd og knokler
- Øyesykdommer

Regelen er at for å få dekket utgiftene uten egenandel må det være en klar sammenheng mellom sykdommen og den behandlingen det søkes refusjon for.

Diagnoselisten som i dag gir fritak for egenandel, omfatter mange av NHFs medlemmer. Til tross for dette slår forbundsleder Arne Lein fast at en eventuell endring i systemet kan være positivt!

Lein sier til Handikapnytt at regjeringens forslag til forskrift ser ut til å være mer rettferdig enn ordningen som praktiseres i dag, og legger til:

- Det er viktig at alle har krav på de samme helsetjenestene, uansett hvilken diagnose en har!

Sørvesten støtter Arne Lein i dette!

Dagens ordning fungerer i korte trekk på følgende måte: For å få dekket utgiftene til fysikalsk behandling må du ha henvisning fra enten lege, kiropraktor eller manuellterapeut. En slik henvisning

gjelder for inntil 24 behandlinger; deretter må du eventuelt be om ny henvisning. Etter hver behandling må du betale en egenandel.

Imidlertid er det noen unntak fra dette, noe som blant annet betyr at barn under 12 år ikke skal betale egenandel. Videre er også personer med godkjent yrkesskade fritatt.

Så er det slik at hvis du har en diagnose som står på diagnoselista, er du også fritatt for å betale egenandel!

Her er vi ved sakens kjerne! Det er nemlig ikke alltid sammenheng mellom diagnose/ helseplager på den ene siden, og behov for fysioterapi på den andre. Dette betyr at personer som ikke har en diagnose som står på lista, eller vinnerloddet om du vil, sjølsagt kan ha mer smertefulle og alvorlige plager, og ikke minst større behov for fysikalsk behandling enn mange som har diagnoser som står på listen!

Sagt på en annen måte; slik det fungerer i dag, slipper en å betale uansett om en er i full jobb, og tjener så mye at det ikke er noe problem å betale for seg! I motsetning til dette må du, hvis din diagnose ikke står på lista, betale, sjøl om du har den laveste graden av sosiale ytelser.

Dagens ordning tar altså ikke høyde for inntekt, men går utelukkende etter hvilken diagnose en har «fått utdelt»!

Sørvesten mener det er all grunn til å revidere en slik ordning, på grunn av at den kan slå ut urettferdig. Derfor synes vi det er bra at departementet nå setter søkelyset på dette!

Hvilke svar høringen gir, og hvilken ordlyd forskriften får til slutt, blir spennende å se. Det viktigste akkurat nå er imidlertid å sørge for at systemet blir mest mulig rettferdig!

Slutt på fritak?

Hva sier fysioterapeutene?

En ny forskrift fra myndighetene når det gjelder et eventuelt bortfall av *diagnoselista* vil bety betydelige endringer for fysioterapeutene; blant annet økte kostnader. Men hva mener fysioterapeutene om dagens ordning? Foretrekker de systemet slik det er, og hvilke tanker har de gjort seg om hva dette vil bety for pasientene?

TEKST: ROLF ØSTBØ

Sørvesten tok derfor turen til Hillevåg Fysioterapi og Trening for å høre hva de mener om saken som er ute på høring. Der traff jeg fysioterapeutene Irma Blaker, Arild Viste og John A. Fleck. Det ble en interessant samtale med tre fysioterapeuter, som med sin erfaring i faget har synspunkter om langt mer enn egen praksis, og ikke minst om dagens ordning og hvordan den fungerer.

Noen har en tyngre vei

- Er dagens ordning, diagnoselista, egentlig bra nok?

- Vi har ikke vært fornøyd med diagnoselista slik den har fungert! En ting er at det er veldig stor forskjell i alvorlighetsgrad på hvem som får refusjon, en person som trenger opptrening etter et håndleddsbrudd kan egentlig betale. Noe annet er det selvsagt hvis en har en lidelse en vil ha med seg hele livet, og som i mange tilfeller forverres med årene.

- Enig, personer med belastningsskader i knær og hofter (arthrose) får automatisk full refusjon uansett alvorlighetsgrad/ funksjon. Det er etter vår oppfatning feil.

- Det er mange grader av leddgikt, det samme med slagpasienter. Noen har en mye tyngre vei å gå i forhold til andre, innen samme diagnose.

Kan være urettferdig

Fysioterapeutene ved Hillevåg Fysioterapi og Trening mener at en av manglene med diagnoselista er at den ikke går på funksjon, og at utfordringen er hvordan en skal få differensiert dette.

Noen revmatikere er lettere angrepet, der det kanskje er et stivt kne som volder de største bekymringene, mens andre med samme diagnose kan være hundre prosent funksjonshemmet. Siden variasjonene innenfor hver diagnose er så store, blir det etter deres mening feil å gi refusjon til alle.

Står «rett» diagnose på lista får en full refusjon for behandling, og det kan slå urettferdig ut, mener de tre. Poenget er at noen er rammet så lett at det er nok med en vurdering med jevne mellomrom, mens andre har behov for behandling resten av livet!

På den andre side blir det jo ikke enklere å prioritere hvem som skal behandles, hvis vi ikke har en diagnoselista å forholde oss til. Problemet er at hvis veldig mange pasienter når opp til egenandelstaket, er det vi som må vurdere hvem som skal fortsette selv om de har oppnådd frikort. Fra det øyeblikket må vi forholde oss til hele spekteret av diagnoser!

Hvem har størst behov?

I høringsutkastet fra Helse- og omsorgsdepartementet står det at det er omtrent hundre diagnoser som gir rett til fritak, uten at det er tatt hensyn til pasientens funksjonsproblem, og eventuelle behov for fysioterapi.

Videre står det: «Folkehelseinstituttets nylig fremkalte sykdomsbyrde-rapport viser at korsrygg og nakkesmerter er den mest vanlige helseplagen blant folk flest. Mange av plagene i denne kroppsregionen er ikke diagnosespesifisert og angir smerter som ikke gir fritak for egenandel.» (sitat slutt).

Dette mener fysioterapeutene i Hillevåg kan slå ut urettferdig! De mener at også dette må måles ut fra alvorlighetsgrad, og akkurat som at 70 prosent av personer over 75 år har en eller annen form for arthrose, har 70 prosent av befolkningen nakke- og ryggplager!

Studier viser at hvis en følger en nakke/ rygg-pasient som ikke får behandling, har dette et naturlig forløp, noe det også har ved at en får behandling. Noen forskjeller vil det jo være, og da blir spørsmålet om hvem av disse som har mest behov for behandling?

Så lenge vi ikke vet så mye om funksjonsgrad, er det jo ikke riktig å si at sykdomsbyrden er så stor!

Det vi imidlertid kan si, er at veldig mange har disse lidelsene.

Illustrasjonsfoto: Shutterstock

Å sykkeliggjøre det normale

- Men det er jo en normalutvikling, skyter Viste inn; etterhvert som vi blir eldre, er dette et helt naturlig forløp. Vi må ikke sykkeliggjøre det som er normalt!

- Hvis vi gjør det, kan en tenke seg at den besparelsen departementet er opptatt av, ikke vil bli noe av, sier Fleck. Alle har plager, eller retttere sagt, vil få det i takt med at vi blir eldre!

- Enig, mener Blaker, og for vår yrkesgruppe vil det bli mer komplisert å prioritere. Faktisk er det noe spesielt å forestille seg at det med besparelser er et argument i det hele tatt!

Sørvesten tror heller ikke at det er argumentet om besparelser som er det mest sentrale, når departementet gjør det til et poeng at en eventuell ny

forskrift vil spare staten for omtrent 350 millioner kroner. Men det er jo slik i de fleste saker, enten det kommer fra myndighetene eller organisasjonene. Det er viktig å oppnå goodwill fra folk flest; å få folk med seg, det høres unektelig bra ut å oppnå en slik besparelse! Ingenting slår argumenter om økonomi og besparelser, men det kan være bra å reflektere om det virkelig er slik departementet fastholder.

De aller fleste vet at de før eller siden vil ha behov for fysikalsk behandling uansett, eller noe som kan sammenlignes med det.

Det er et utvalg som har arbeidet med diagnoselista, og vi håper at de har vært opptatt av å se på hva som bør stå der, og hva som kan fjernes.

- Hva mener dere med det?

- Det beste eksempelet er kreftpasienter som praktisk talt ikke får refusjon! En må nesten være i en palliativ (smertelindrende) fase for å få hjelp, noe vi synes er svært urettferdig! Har en litt artrose i et kne får en automatisk refusjon til sammenligning.....

Et etisk spørsmål

Vår yrkesgruppe har lenge vært opptatt av det som vedrører diagnoselista, og har håpet at noe vil skje på denne fronten. Slik situasjonen er nå, risikerer en å få overbehandling av pasienter som har en diagnose som står på lista! Enkelte tror at de kan gå her i årevis, bare fordi de får det gratis. Det blir en sovepute!

Her spiller også etikken til de forskjellige instituttene inn. En kollega fortalte om en pasient som hadde kommet opp på et akseptabelt nivå, så vedkommende ble fortalt en det kanskje var best å tegne treningsmedlemsskap. Men en slektning som jobber i et annet fysioterapiinstitutt fortalte at vedkommende har rett til dette! Så hadde vi diskusjonen gående!

Dette mener fysioterapeutene ved Hillevåg Fysioterapi og Trening er utidig, fordi det framfor alt handler om etikk. Derfor må det være slik at de forskjellige instituttene handler ut fra de samme kriteriene!

Fordi legen har sagt det

- Dessuten må vi få til et bedre samarbeid med fastlegene, sier fysioterapeutene.

Pasientene kommer tilbake til oss fra fastlegen og er i den tro at de fortsatt får refusjon fordi legen har sagt det!

Vi mener at det er særdeles uheldig at dette praktiseres forskjellig fra lege og fysioterapeut. Spesielt på institutter der det er mange fysioterapeuter er det viktig at vi jobber på samme måte. Slik sett er det viktig at vi informerer om hva pasienten kan forvente allerede fra første behandling!

- Hva mener dere er betenkelig med høringsnotatet som nå er ute på høring?

- Fristene er for korte! En ting er at berørte instanser har fått en frist

til 20. september med å svare på det omfattende dokumentet som vi fikk på vårt bord i slutten av juni; altså rett før vi dro på sommerferie!

Dette skal tre i kraft fra årsskiftet, noe som er krevende, fordi vi først må ta diskusjonen, slik alle må. Etter dette kommer den økonomiske biten, der det skal gjøres innkjøp av elektroniske artikler, og tilkobling av dette.

I tillegg må noen ansette medarbeidere; kort sagt, vi har en travel tid foran oss!

- Oppfatter dere dette som et press fra departementets side?

- Det er i alle fall betenkelig!

Hvem skal prioriteres?

Sørvesten håper på sin side at flest mulig gjør seg noen tanker om innholdet i høringsnotatet, og at dette gjenspeiles i svarene. Det er vanskelig å forholde seg saklig til en slik saksbehandling, fordi en får et inntrykk av at dette er noe som skal presses gjennom på kortest mulig tid.

Foreløpig er dette imidlertid en høring, og vi har simpelthen vanskelig

for å tro at omfattende endringer som dette kan bli gjennomført på så kort tid!

Blaker, Viste og Fleck gjør seg også noen tanker om problemene som kan oppstå når en pasient skal prioriteres foran en annen. De tunge sykdomstilfellene, mot en som for eksempel har litt vondt i ryggen.

- For all del, sier Blaker, ryggglidelser kan være komplisert nok, men uansett står vi overfor et dilemma!

Erfaringsmessig vet vi at ressurssterke personer med «stå på vilje», klarer å få gjennomslag for det de vil. Men når alt kommer til alt handler dette om etiske valg, og det er vi, som fysioterapeuter som skal prioritere.

Ikke rettferdig!

- Sett fra pasientenes ståsted er ikke dagens ordning rettferdig, mener fysioterapeutene!

Men selv om ordningen fungerer greit for vår del, ser vi også at dette kan slå urettferdig ut, og det er også grunnen til at vi gjentatte ganger har tatt dette opp med Helfo.

Det er selvfølgelig ikke sikkert at

alle svarene ligger i høringsnotatet, sier de tre. Noen vil kanskje se det som en fordel at det blir satt et egenandelstak på kr. 2000,-?

Da kan vi risikere at at en del som egentlig ikke har et medisinsk behov for å få behandling, vil kreve å fortsette, fordi egenandelen er satt så lavt som den er. Dette er en situasjon vi ikke ønsker, men hvis det oppstår, vil dette garantert bli vanskelig å håndtere.

Hva med en diagnoseliste på 30-40 diagnoser og så revidere dette etter tre år?

Hva med et tak på for eksempel 36 behandlinger i året, og høyere egenandelstak i året på kr. 4000,-?

- Det står i notatet at yrkesskade skal fritas for egenandel; hva mener dere om det?

- Vi ser at det kan bli en utfordring å administrere! Har for eksempel byråkratene tenkt på hvor alvorlig en slik yrkesskade må være?

- Dette er en kompleks sak. Det er så mye som skal tenkes gjennom, og nettopp derfor ser vi det som problematisk at fristene som skal overholdes er så knappe!

SYMMETRIKIT
ACHEEVA®

Nyhet for aktivisering i klasserommet!

Acheeva er en justerbar, multiposisjonell læringsstasjon som lar elevene ligge rett og jobbe i en balansert posisjon med full støtte.

Acheeva gir alle muligheter for å delta i klasserommet på likt nivå.

Tilgjengelig i to forskjellige størrelser, Acheeva Student og Acheeva Graduate

Tlf: 66 81 60 70 - Fax: 66 81 60 71 - firmapost@hm-spes.no - www.hm-spes.no

Hjemmetspesialisten as

Aldri vært så mange unge uføre

Ifølge direktør i NAV Rogaland, **Truls Nordahl**, har det aldri vært så mange unge uføre som i dag! Seks tusen flere unge under 30 år er i dag uføre i forhold til for sju år siden! Også i Rogaland er tallet rekordhøyt, og ifølge NAV-direktøren hadde 30-40 prosent av disse ikke trengt å være uføre!

TEKST: ROLF ØSTBØ

De fleste av disse triste historiene handler om psykiske lidelser. Som regel er det noe som har pågått siden barne- eller ungdomsskolen, og har utviklet seg til det mange unge opplever som uholdbart, sier NAV-direktøren.

Dystre tall

Høyres arbeids- og sosialminister Anniken Hauglie besøkte Stavanger i juni. Statsråden var i byen for å diskutere arbeidsledige unge i regionen, og i den forbindelse benyttet NAV-direktøren anledningen til å presentere de dystre tallene.

Nordahl karakteriserer det som nå avdekker seg som et samfunnsproblem! Andelen unge voksne i aldersgruppen 18 til 29 år som er uføre blir nemlig høyere og høyere, både i norsk sammenheng og i Rogaland.

NAV-direktøren hevder at det har vist seg å være problematisk å stanse den uønskede utviklingen, og mener at det er på høy tid å ta grep!

Voldsom økning

For sju år siden, altså i 2009, var det 7649 uføre under 30 år i Norge, 732 av disse var fra Rogaland. I dag er tallene 13 657 unge uføre i landet totalt, noe som utgjør en økning på 6008 personer. I Rogaland er tallet i 2016 på 1257, noe som er en økning på 525 personer.

Det er imidlertid tallene i et historisk perspektiv som gir grunn til bekymring. I perioden 1996 til 2009 var nemlig tallet på unge uføre i Norge relativt stabilt, med en økning i perioden på bare 83 personer. Etter 2009 har økningen vært eksplosiv!

Forebyggende tiltak

Det er liten tvil om at noe må gjøres for å bremse denne utviklingen, og til Stavanger Aftenblad sier Truls Nordahl følgende:

- Kanskje flere ressurser bør bli

brukt på forebyggende tiltak? Det er i tilfelle et politisk spørsmål. Det må være kapasitet i skolen til å snakke med de unge som får problemer. Det er utrolig mange og flinke lærere, men det er for mange som slipper gjennom systemet, og ikke får behandling før vedkommende er hos fastlegen og fyller ut søknad om uføretrygd. Det er behov for ressurser både til psykiatri og behandling, sier Nordahl, som

“ Det er for mange som slipper gjennom systemet, og ikke får behandling før vedkommende er hos fastlegen og fyller ut søknad om uføretrygd.

avslutningsvis legger til at mellom 30 og 40 prosent av de som ender opp med å bli uføre, ikke hadde vært det hvis problemet hadde blitt håndtert bedre av samfunnet.

Hva mener politikerne?

Det er altså flere unge uføre enn noen gang tidligere; omtrent 136 000 personer er registrert ved utløpet av juni 2016. Det viser seg at de siste sju årene har andelen unge uføre under 30 år steget fra 1,1 prosent til 1,6 prosent!

Arbeiderpartiets Torstein Tvedt Solberg som er medlem i Stortingets finanskomité, sier at partiet har lansert tre konkrete tiltak. Ett av disse er NAV Ung, som handler om hvordan NAV møter unge mennesker.

Videre sier Tvedt Solberg at Arbeiderpartiet vil satse på økt individuell oppfølging, spesialiserte team med kompetanse på blant annet psykiske lidelser, og ikke minst kortere saksbehandlingstid!

- NAV Ung vil i første omgang være et prøveprosjekt rettet mot vestlandsfylkene (Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane) med stor arbeidsledighet. Ap har, ifølge Tvedt Solberg, satt av 40 millioner kroner til dette i sitt alternative statsbudsjett.

Det er også verdt å merke seg at Aps finanspolitiker erkjenner at partiet ikke gjorde nok da de selv satt i regjering fram til 2013! Uansett kritiserer han den blåblå regjeringen som nylig har gått inn for innstramminger i støtteordninger for syke; det som går under navnet arbeidsavklaringspenger. Tall Sørvesten har fått fra NAV viser at 144 000 personer var på arbeidsavklaringspenger i vår.

Det er blant annet på grunnlag av dette Arbeiderpartiet mener at regjeringen svikter unge mennesker. Partiet hevder at regjeringen har feilet i sitt arbeid med snu utviklingen, og mener at regjeringen møter utfordringer med å bruke «straff» som metode!

Høyres Sveinung Stensland, som møter fast for helseminister Bent Høie i helse- og omsorgskomiteén, slår tilbake og mener at regjeringen har gjort mye for å bedre situasjonen.

- Regjeringen har blant annet annet satset 768 millioner kroner på helsetjenester til barn og unge, sier Stensland, og jeg vil også nevne at i 2014 ble kommunenes frie inntekter økt med 180 millioner kroner for å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Året etter ble rammen økt med 270 millioner kroner, og i 2016 med 200 millioner kroner med samme begrunnelse som årene før!

Stensland innrømmer imidlertid at helsesøstertjenesten er for lav enkelte steder, noe som også gjelder for psykologdekningen.

- Alle mennesker har behov for å føle at de betyr noe, og vi arbeider med å kunne belønne aktivitet, fordi sofaen er en dårlig løsning, sier Stensland avslutningsvis.

Bli med på en grenseløs idrettsdag!

2016

Dato: 19. oktober 2016 / Tid: 09:00 - 14:00

Sted: Nye Loen, Nærbø

Vi inviterer mennesker fra 0-100 år med en fysisk funksjonsnedsettelse eller en synsnedsettelse fra hele Rogaland fylke til å bli med på en idrettsdag! Grenseløse idrettsdager setter fokus på mulighetene som finnes for idrettsglede og mestringsopplevelser uavhengig av funksjonsnedsettelse. Kanskje finner du en idrett du har lyst til å starte med? Ta gjerne med en venn og bli med!

Idretter

Idretter representert denne dagen er blant annet judo, svømming, bordtennis, tennis, curling, kjelkehockey, rullestolbasket, el innebandy, friidrett m.m.

De som gjør dagen mulig

Idrettsdagen er et samarbeid mellom Norges idrettsforbund, Rogaland idrettskrets, Folkepulsen, Nærbø IL, Hå kommune frisklivssentralen, NAV hjelpemiddelsentral Rogaland og Bryne Vgs. I tillegg bidrar mange idrettslag med utstyr og dyktige instruktører.

Deltakere må ta med egen lunsj.

Mer informasjon?

Lene Byberg, 477 55 301, lene.byberg@idrettsforbundet.no
Gjert Smith, 93261233, gjert.smith@idrettsforbundet.no

Påmelding

Fyll ut skjema via følgende [LINK](#) Påmeldingsfrist er 16. september!

Arrangementet
er gratis!

Trondheim
Sarpsborg
Alta
Arendal
Kristiansand
Bergen
Nærbø
Bodø
Kristiansund
Oslo
Gjøvik
Skien
Mjøndalen
Tromsø
Førde
Steinkjer

ret.lead.no

Det første tegnet på at noen har en psykisk lidelse er at de nærmeste er bekymret

TIDLIGE TEGN
 // isolerer seg
 // sover dårlig
 // angst
 // tristhet
 // konsentrasjonsvansker
 // forsømmer hygiene, jobb eller skole
 // ekstremt opptatt av temaer som døden, politikk eller religion
 // store humørsvingninger
 // tankene høres ut som stemmer
 // snakker usammenhengende
 // føler seg forfulgt eller styrt av andre

Ungdom kan til tider ha en oppførsel som gir grunn til bekymring. Psykiske lidelser rammer alle aldersgrupper, men alvorlige lidelser starter ofte i tenårene. Dersom du sliter eller er engstelig for at noen du kjenner har psykiske problemer, bør du søke råd og veiledning. Kontakt oss og snakk med våre erfarne medarbeidere, så får du den hjelpen du behøver.

TIPS HELSE STAVANGER
 Tidlig oppdagelse og behandling av psykoser
 51 51 59 59
 Hverdager 08:00-15:00
 tips-info.com

SØK HJELP SÅ RASKT SOM MULIG, DA ER SJANSEN STØRST FOR Å BLI FRISK

PROFESJONELL
 EKSPERTISE UTEN
 LANG VENTETID
 OG BEKYMNINGER

FORUSAKUTTEN
 Fredsløst
 Kolibri Medical Group

KOLIBRI MEDICAL

KIRURGI, ALLMENNLEGE, SPESIALISTER, RØNTGENSENTER, KIROPRAKTOR, PSYKOLOGI OG TERAPI, LIVSTILSKLINIKK, FORSKNING, OG BEDRIFTSHELSETJENESTE

post@kolibrimedical.no - 52 69 69 69 kolibrimedical.no
 post@forusakutten.no - 51 70 94 85 forusakutten.no

BETOMURAS®

www.betomur.no

Kan du tenke det, kan vi trykke det

www.kai-hansen.no

Magnar Eikeland

GODE ARBEIDSPLASSER LØNNER SEG

HERLIG TUR I ULENDT TERRENG

Når vilje og pågangsmot mobiliseres er det meste mulig. I juni arrangerte «Klart det går» tur i Sirdalsheiene for blinde og svaksynte med ledsagere. Det ble en krevende, lærerik og flott helg i utfordrende terreng.

TEKST OG FOTO: GURO WAKSVIK

17 grader og sval vind. Alt ligger godt til rette når tre svaksynte, en blind og fire ledsagere legger i vei mot turisthytta Taumevatn i Sirdalsheiene. Einar Fagerheim er en rutinert fjellvandrer, og legger avgårde sammen med Elisabeth Olsen. Mellom seg har de en bambusstav. Den gir Fagerheim klare indikasjoner på retning og høydeforskjell.

– Noe av utfordringen ligger i å beskrive terrenget og hindringene vi møter. Som røtter, steiner, trær og greiner som kommer i ansiktshøyde. Det han ikke ser må jeg sette ord på, sier Elisabeth.

Når hun går er hun konsentrert. Hun vurderer hele tiden hvor hun skal sette neste steg. Da ser man

vegetasjonen og terrenget rundt seg på en helt ny måte.

– Til å begynne med ble det mye snakk om alle hindringene, men etter hvert som vi fant rytmen pratet vi mer om løst og fast. Det handler også om å bli kjent med den en ledsager.

Tankegangen er at det meste går an, appellerer til henne. Hun deltok på ledsagerkurs i vår, og har vært med på to lørdagsturer.

– Turene er givende. Jeg lærer mye av dem jeg går sammen med. Dette vil jeg absolutt fortsette med. Jeg gleder meg allerede til neste tur, slår hun fast.

Deltakerne har ulike forutsetninger, og alle er ikke like fjellvante. Det er første gang Ketil Olstad er med på en så krevende tur i ulendt terreng. Til å

begynne med er hvert eneste skritt en utfordring, og han kjenner kroppen er i konstant beredskap.

– Det tapper meg for energi. Spesielt når det er områder med mye stein, medgir han.

Underveis går det seg imidlertid til. Så ofte det er mulig velger ledsager og turleder Odd Erik Haugstulen alternative løyper. De finner også ut at det fungerer best når Ketil går rett bak Odd Erik og med hånden på sekken hans.

For Dag Olav Nordbø og Karl-Birger Pedersen går turen som smurt, til tross for at det er første gang Karl-Birger ledsager. Æren tilskriver han Dag Olav, som er erfaren og flink til å forklare hvordan det skal gjøres. For Vibeke Kaarstad blir turen i tyngste laget. Etter et fall får hun store smerter i et kne, men gir likevel ikke opp. Ledsaget av Tor-Arne Kongsgård fortsetter hun med godt mot.

Sosialt samvær på hytta

Elisabeth og Einar kommer først fram. Ingenting er som et bad etter drøyt fire timer til fots i varmt sommervær. En velegnet kulp i elva bak hytta frister, og de er ikke sene om å kaste seg i vannet. 12 grader, kanskje litt mer. Det gjør godt. Så kommer Dag Olav og Karl-Birger. Også de føler for et bad. Etterpå samles de i solveggen med kald drikke og litt snacks. Ketil og Odd Erik har gått på det siste stykket, og er glade for å være i mål. Ketil er sliten og litt frustrert.

– Dette var utfordrende og veldig slitsomt. Det har vært masse flotte

Dag Olav Nordbø og ledsager Karl Birger Pedersen brukte en bambusstav. Den fungerer som et rør, og indikerer retning og høydeforskjell.

Einar Fagerheim og ledsager Elisabeth Olsen fant fin rytme og flyt underveis til Taumevatn.

inntrykk, men jeg har gått i beredskap for hvert skritt, medgir han.

Da er det godt å komme fram, sette seg i solveggen, ta av seg fjellskoene og få servert hjemmelaget rabarbrasaft av Elisabeth. Men hvor blir det av Vibeke og Tor-Arne? Omsider ser vi dem. Tor-Arne bærer Vibeke på ryggen. Hun har fått så store smerter i kneet at hun ikke makter mer.

– Turen i dag var hardt arbeid, medgir Tor-Arne.

Sekkene måtte han sette fra seg underveis. Karl-Birger springer avgårde for å hente dem.

Kveldens kokk er Odd Erik. Han går i gang på kjøkkenet og disker etter hvert opp med finnbiff med potetstappe og rosenkål. Det sosiale livet på hytta er ofte vel så viktig som selve turen. Glemte smerter, gnagsår og trøblete steinrøys.

– Sommernatten er for lys og mild til å sitte inne, sier Tor Arne, og får med seg gjengen ut.

Praten går til langt over midnatt. Så er det stille. Selv gjøken har gått til ro.

Ny dag - nye muligheter

Tidlig søndag morgen. Knallblå himmel, strålende sol og litt vind. Inne i hytta putrer det i kaffekjelen, og diskusjonen om hvordan dagen skal legges opp er i gang. Etter en god natts søvn er Vibeke litt bedre i kneet. De blir enige om at hun og Tor-Arne skal først avgårde, de andre har et høyere tempo, og vil nå

dem igjen underveis. Ketil møter også dagen med ny optimisme.

– I går var jeg veldig sliten, og tenkte mye på hvordan det skulle gå på tilbaketuren. En tur skal være hyggelig og koselig. En rot her og en stein der blir fort stress. Men jeg ser lysere på det nå, sier han.

Vibeke og Tor-Arne drar avsted, mens Karl-Birger og Elisabeth går løs på oppvasken. Resten av gjengen slapper av med drøs i solveggen. Neste par ut er Odd Erik og Ketil, og kort tid etterpå legger de andre i vei. Etter en drøy halvtime tar de seg en pust i bakken. Odd Erik vil prøve fiskelykken.

– Dette er rekreasjon, sier han og smiler.

I vannet spretter det av aure, og ved første forsøk får han jammen napp. Odd Erik gir stanga til Ketil, som får æren av å hale fisken i land. En liten aure!

– Turen i dag er en helt annen opplevelse. Jeg har ikke vært like engstelig. Odd Erik har ledet meg utenom de verste steinrøysene, sier Ketil.

Han har tatt seg tid til å lytte og sanse. Ei flue, gjøken, fiskesprett, fuglesang, vinden som visler i bjerkeløvet og rennende vann.

– Jeg er blitt mer bevisst på å se alternative plasser å gå, gjerne utenfor stien, i lyngen eller over myra, sier Odd Erik.

Imponerende pågangsmot

Einar har eksperimentert litt med å la være å tenke, og har konsentrert seg om å sanse i de tøffeste partiene.

– Det går veldig bra. I områder med mye ur går jeg rett bak Elisabeth med en hånd på ryggsekken hennes. Da kobler jeg ut tankene, og kopierer stegene hennes. Ved å gå tett bak så lander min fot samme sted som hennes. Men det er selsagt en kode som må knekkes, sier han.

Trygghet kommer også med erfaring. Både for ledsagere og synshemmede. I vinter har Einar trent Aikido, som er japansk kampkunst!

– Jeg merker at balansen er blitt mye bedre. Det krever god balanse å komme seg over stökkene som her og der er lagt smale over bekkene, sier han.

Foran oss ser vi Vibeke, med Tor-Arne i den ene handa og staven i den andre.

– Turen i dag går som en drøm, sier Vibeke.

– For et pågangsmot Vibeke, jeg er kjempeimponert over deg, sier Karl Birger.

– I dag er turen bare fryd og gammen. I går kunne vi nok spart en time ved å gjøre andre veivalg. Vi har også funnet en teknikk som gir bedre flyt, sier Tor-Arne.

Det handler om å tilpasse seg hverandre, finne en felles rytme og god kommunikasjon.

– Suksessen ligger i å unngå steinrøys. Ved å gå ut av stien og over på myra får vi et mykt og jevnt underlag. Da går det så mye bedre. Vi er maks heldige med at det er så tørt. Myrer som normalt er gjørmete er nå helt tørre, sier Odd Erik.

Det er en nydelig dag, og ingen har hastverk med å komme seg hjem. De er over halvveis, og klare for en pause i sola. Det er godt å slenge seg ned i lyngen, spise, drikke og småprate.

– Dette er fantastisk. På en skala fra 1 til 10 vil jeg gi 12, sier Tor-Arne.

I støpeskjeen

– Det har vært en flott tur. Jeg har kost meg. Et par feilskjær ble det, men ingen fall, sier Einar.

Dag Olav synes ikke turen var altfor krevende. Han tar gjerne en enda mer krevende tur.

– Det fine er at det ikke er tidspress. Vi kan ta det i vårt eget tempo, sier han.

– Det har vært godt humør og stå på vilje, akkurat slik det skal og må være. Jeg håper ikke dette blir siste gang vi treffes, sier Tor-Arne.

Han er spesielt imponert over de svaksynte og deres iver etter å mestre de vanskeligste hindringene.

– De er et eksempel til etterfølgelse, også for de seende som ikke gidder å komme seg ut av sofaen og ut på tur, sier han.

Konseptet er i støpeskjeen, og Haugstulen medgir at turen kanskje var i tøffeste laget for enkelte av deltakerne.

– Dette er ikke en tur som passer for alle. Vi må se på andre mulige turmål for neste sommer. I mellomtiden skal vi fortsette med enkle lørdagsturer utover høsten, sier han.

Målet er å nå enda flere. Altfor mange velger isolasjon og sofasitting. Turer i naturen er folkehelse på sitt beste.

Konseptet er et samarbeid mellom Stavanger Turistforening (STF) og Blindeforbundet Rogaland, og er en del av «Klart det går» som startet i Den Norske Turistforeningen (DNT) i 2014. Målet er å gjøre turer i nærområdet, ved sjøen og i fjellet mer tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse.

Retten til BPA

Et drøyt år er gått siden BPA (Borgerstyrt Personlig Assistanse) ble rettighetsfestet. Kan du nok om ordningen? I januar 2015 trådte det i kraft en individuell rett til BPA. rettigheten er hjemlet i pasient- og brukerrettighetsloven og omfatter personer under 67 år med store assistansebehov.

TEKST: GLADYS SANCHEZ,
SENIORRÅDGIVER NHF

Det stilles som vilkår for rettigheten at den enkelte må ha et assistansebehov på minst 25 timer i uken. Et timebehov på minst 32 timer i uken gir en absolutt rett til BPA, noe som vil si at kommunen ikke kan avslå rettigheten!

Med et timebehov mellom 25 og 32 timer kan kommunen avslå rettigheten, men det krever at kommunen dokumenterer at BPA medfører vesentlig økt kostnad!

Knyttet til person

Rettigheten omfatter ikke tjenester som krever mer enn én tjenesteyter til sted eller natttjenester, med mindre brukeren kontinuerlig har bruk for slike tjenester.

Funksjonshemmede barn under 18 år som bor hjemme har rett til BPA. Retten til BPA er også knyttet til person, ikke til boform.

De som ikke oppfyller vilkårene til BPA-retten, kan likevel søke BPA i henhold til lov om helse- og omsorgstjenester, men det er kommunen som avgjør!

Nytt BPA-rundskriv

I desember 2015 offentliggjorde Helse- og omsorgsdepartementet et nytt BPA-rundskriv. I rundskrivet framheves at BPA er «et viktig bidrag til likeverd, likestilling og samfunns-deltakelse for personer med nedsatt funksjonsevne», og at med rettighetsfestingen har lovgiver gitt et «tydelig signal om prioritering av de verdier som BPA bygger på.»

Det nye rundskrivet gir flere avklaringer om BPA, men fortsatt er det spørsmål som overlates til kommunenes skjønnsetelse. Vi oppsummerer her noen av høydepunktene:

- Kommunen bør vektlegge om BPA vil gi mulighet til studier, arbeidsdeltakelse eller bidra til

Illustrasjonsfoto: Shutterstock

brukerens livskvalitet for de som faller utenfor rettigheten.

- Personlig assistanse er definert som bistand av både praktisk og personlig art, i og utenfor hjemmet. Opplæring i i dagliglivets gjøremål, støttekontakt og avlastning omfattes av begrepet personlig assistanse og danner grunnlaget for timeberegning.

- Helsetjenester er ikke omfattet av rettigheten, men «enkle helsetjenester» kan legges inn i BPA-ordningen forutsatt av at det er forsvarlig, og brukeren ønsker det.

- Arbeidsledere står fritt til å disponere BPA-timene (hva, når, hvor og hvordan) innenfor rammen av vedtaket og på den måten som best ivaretar deres assistansebehov. Kommunen kan ikke kutte i timer med den begrunnelse at brukeren klarer å spare noen av timene til senere bruk.

- BPA kan benyttes ved reiser utenfor kommunen, så fremt timerammen og assistentenes arbeidsrettslig forhold ivaretas. Reiser til utlandet gjøres i utgangspunktet på eget ansvar. Arbeidsleder må forsikre seg at arbeidsgiver har forsikringsordninger for assistentene og vil oppfylle sitt arbeidsgiveransvar under oppholdet.

De som er mer interessert i BPA anbefales å sette seg grundig inn i både i det nye rundskrivet og Helsedirektoratets opplæringshåndbok.

Uavhengig av hvilke tjenesteform en ønsker, er det viktig å definere egne behov for praktisk og personlig bistand og vurdere omfanget av de timene en trenger.

I forbindelse med en klage kan det søkes bistand fra Pasient- og brukerombudet i fylket.

VI ER HER.

SPV

 SparebankenVest

Seland Optikk
SANDNES • KLEPP • SOLA

Tlf. 51 69 58 90
Solakrossvegen 26, 4050 Sola

FARSTAD
catering

Jærveien 502, 4352 Kleppe

Tlf. 51 48 21 82 • E-post: post@farstad-catering.no

For mer info om meny og priser,
se våre nettsider; www.farstad-catering.no

Alle som viser gyldig ledsagerbevis eller annen
bekreftelse på at de kommer fra institusjon
betaler for 1 billett og får 1 billett.
Gjelder for alle forestillinger
i Sandnes og Stavanger*

For mer informasjon
ring 51 51 07 00
www.sfkino.no

*Gjelder ikke luksussalen

Scandic

Stavanger Forus

Bjødnabeen 2, 4033 Stavanger

Telefon: +47 21 61 48 00

Fax: +47 21 61 48 11

E-post: stavangerforus@scandichotels.com
www.scandichotels.no/stavanger

Velkommen til Scandic Stavanger Forus

Velkommen til Scandic Stavanger Forus, et moderne hotell som ligger i Norges «oljehovedstad». Bo i forretningsområdet på Forus med nærhet til Stavanger sentrum.

Hotellet Scandic Stavanger Forus har en unik beliggenhet midt i forretningsområdet på Forus med nærhet til offentlig kommunikasjon, spennende shopping samt restauranter og kaféer. Det tar kun 10 minutter fra Stavanger Flyplass Sola og 10 minutter fra sentrum til hotellet.

Service

På Scandic Stavanger Forus kan du slappe av i en av våre komfortable hotellrom og nyte ditt hotellopphold i Stavanger. Nyt et godt måltid i restauranten vår og kos deg med en drink i hotellbaren.

Vi har møte- og konferansefasiliteter for opptil 500 personer og tilbyr gratis WiFi på hele hotellet.

SYK I SYDEN

For seksti år siden skrev jeg en fantasi-stil på skolen: «Dagen da alt gikk galt». Det skulle gå alle disse årene før det skjedde i virkeligheten – ikke på én dag, men en tre-ukers ferie.

TEKST: AXEL H. LEVERSEN
FOTO: ASBJØRG HARALDSEN

El-skuteren var god å ha på området.

Etter at jeg hadde hatt en del helsebesvær over tid, bestemte min kone og jeg oss for å ta et kombinert ferie- og treningsopphold i sol og varme på vinterstid, og valgte oss Reuma-Sol i Alfaz del Pi i Spania.

Reisen frem gikk prikkfritt, og vi ble vel installert. Her skulle vi få trening i basseng og sal, være i friluft og la oss skjemme bort. Men det skulle bli helt snudd på hodet...

Av gårde med blålys

Andre natten fikk jeg pustebesvær, og da det ikke ville gi seg ut på morgenen, ringte vi resepsjonen. Og i løpet av en snau time var jeg hentet av ambulanse og ankommet mottak på et sykehus

i Benidorm. Etter fem timers venting uten vått-eller-tørt, ble det konstatert lungebetennelse, og jeg ble innlagt.

Rommet (enerom – intet mindre) minnet mer om et flere-stjerners hotellrom. Det var bare selve sengen og alle mine tilførte slanger som brakte fokuset tilbake til situasjonen og virkeligheten. Det var endatil en sovesofa slik at pårørende kunne overnatte på rommet.

All innskriving tok kona seg av, og gjett om jeg var glad for at reiseforsikringen i Europeiske var i orden! Stell, oppfølging og forpleining var i særklasse. Det skal de ha. Legevisitten var sporadisk og på engelsk. Verken legen eller jeg har

engelsk som hovedmål – ei heller behersker jeg medisinske ord og uttrykk på engelsk i særlig grad. Men det fantes en tolk der (dansk), så når hun og legen kom samtidig, gikk det nokså greit, selv om hun heller ikke var særlig bevandret innen medisin – så det ble en del gjetting og antagelser.

Reiseforsikring

Den beste informasjonen fikk jeg imidlertid via Europeiske Reiseforsikring i København som ringte meg daglig. Helt topp!

At det kan ha vært et virus som hadde forårsaket lungeproblemet, fikk jeg bekreftet av en god venn på telefonen, som hadde hatt dette. Så

FAKTA

Reuma-Sol er et norsk behandlingssenter i Spania eid av Norsk Revmatikerforbund. Det ble åpnet i 2000 og har en vakker beliggenhet nær Alfaz del Pi på Costa Blanca-kysten.

Senteret består av en rekke leiligheter, hotellfløy, treningshall, oppvarmet basseng, resepsjon (åpen hele døgnet), bibliotek, forsamlingslokale, restaurant, legekontor med sykepleier, frisør, velværelokalitet, fysioterapeuter, busstransport og park med eget område

for spill. Flere utendørsbasseng finnes også, men disse er ikke i bruk i vintermånedene. Det arrangeres fellesturer til turistmål, events, strand, kirke, shopping m.m. etter ukesprogram.

Trygghet er en rød tråd i driften. Og alle gjester med henvisning fra lege i Norge, får refusjon for fysikalske tjenester hos Helfo ved hjemkomst. Behandlingene betales i sin helhet før hjemreise.

www.helsereiser.no/fellesreiser_reuma-sol.php

Reuma-Sol, et flott anlegg.

da hadde jeg nok hatt den med meg hjemmefra.

Nåvel, antibiotikaen lot ikke til å ha noen effekt, men jeg ble allikevel etter tre dager så god at jeg kunne skrives ut. Men nei, da hadde de funnet noen høye verdier på en prøve, så de kunne ikke slippe meg ut. Mer medisiner, og dagene gikk mens sola utford vinduet skinte...

Tilbake på Reuma-Sol overtok helseapparatet der – norsk lege og sykepleier. Dagene gikk, og jeg var fremdeles slakk – med «avanserte» hosterier. Så endelig ble det anledning til å starte trening i basseng og sal. Herlig!

Tilbakeslag

Men uhellene sto i kø. For etter to dager med en tilnærmet normal situasjon, våknet jeg om natten med fryktelig smerter i den ene foten. Jeg tenkte på alt hva dette kunne være, u-ha... Heldigvis slapp jeg kjapt til hos lege/pleier igjen, på en søndag til og med, og det viste seg å være et anfall av urinsyregikt. De som har hatt slikt, vet akkurat hva jeg led.

Så – etter tre uker – etter å ha gått glipp av all helsebringende opptrening - kom hjemreisedagen. Beskjed fra Europeiske at det ville komme en lege (intet mindre) som skulle ledsage meg hjem med medisinsk assistanse på

reisen. Helt hjem – og inn. Fantastisk! Og en særst hyggelig fyr var han òg. Men vi måtte la turen hjem med Norwegian fare, fordi man der ikke kunne ta med pasienter som trengte oksygentilslutning. Dermed ble vil booket om til SAS, via Gardermoen – og det er jo noe for seg selv... Vi brukte ett kvarter ekstra i sikkerhetskontrollen – og rakk ikke flyet til Stavanger, som vi skulle tatt. Men taxien sto med ventetaket på på Sola da vi landet der to timer senere enn planlagt, så vi kom oss velberget hjem etter en strabasjos tur – som ble helt opp-ned i forhold til hva vi hadde planlagt og forventet. Brunfargen og «fornyet helse» uteble, men vi gir ikke opp!

Trygghet

Full ros til Reuma-Sol og alle de som fulgte meg opp som best, og som hjalp meg nærmest før jeg selv visste at jeg trengte hjelp. Kommunikasjonen fungerte fantastisk – jeg hadde følelsen av at «hele Spania» visste at jeg var på sykehuset og kom på visitt, bl.a. ble jeg «foret» med alskens aviser og norsk-spansk informasjon av representant fra sjømannskirken.

Jeg dro altså hjem med uforrettet sak, noe jeg må rette opp ved en annen

anledning. Stedet tilbyr noe til kranke gjester så vel som til friske. Sentral beliggenhet gjør at alle turistmuligheter ligger i god nærhet. Vakkert er det også der.

Epilog

Det er trygt å bli «syk i syden» (= Spania). Husk bare på å ha reiseforsikringen og -detaljene i orden før avreise. Legene kan sine ting, og pleien er utmerket. Det kan være lurt å holde et øye med hva slags medisiner som blir gitt. Selv sto jeg i kontakt med fastlegen hjemme for sikkerhets skyld, og dessuten passet forsikringsselskapet på meg hele tiden. Oppholdet mitt i Spania fikk helsemessige følger for meg, men alt økonomisk ordnet reiseforsikringen opp i. Reuma-Sol har klaget på behandlingen jeg fikk på sykehuset i Benidorm.

“ Det er trygt å bli «syk i syden» (= Spania). Husk bare på å ha reiseforsikringen og -detaljene i orden før avreise.

Da mennesket spiste av

For 150 000 år siden bodde en tidlig utgave av dagens mennesker, Homo Sapiens, i Afrika - nærmere bestemt i dagens Øst-Afrika. De lignet på oss og hjernen deres var omtrent på størrelse med den hjernen vi har.

TEKST: ROLF ØSTBØ

Men de laget ikke noe i nærheten av avanserte redskaper, og ellers gjorde de heller ikke noe særlig ut av seg! De hadde funnet sin plass i det som går under navnet næringskjeden; det vil si at de livnærte seg på kryp og insekter og annet som var naturlig å spise, samtidig som de, eller vi om du vil, var et bytte for større rovdyr!

Lite trivelig møte

I løpet av noen få tusen år streifet Homo Sapiens omkring i begrensede områder i Øst-Afrika, ifølge funn som er gjort til nå. Men etter som tiden gikk beveget enkelte stammer av Homo Sapiens seg nordover, og kom etter en tid til Levanten, Neandertalernes land. Omtrent i den regionen som i dag går under betegnelsen Midtøsten.

Det er mye som tyder på at møtet mellom Neandertalere og våre forfedre ikke var særlig trivelig. Det kan ha mange årsaker; kanskje var ikke de innfødte spesielt gjestfrie, kanskje hadde de parasitter og sykdommer sapienserne ikke var vant med, og ellers kan vi gå ut fra at klimaet i Levanten var noe tøffere enn det Sapiens var vant med fra sydligere breddegrader.

Uansett hva som var årsaken, trakk Homo Sapiens seg tilbake til Afrika, og overlot igjen Levanten til Neandertalerne!

Årene gikk. For å si det slik; nærmere 70 000 år, og Homo Sapiens forlot Afrika for andre gang, og da gikk alt så mye bedre! Ikke bare fordrev de neandertalerne, men også andre menneskearter som eksisterte

på jorden på denne tiden. Europa var befolket av neandertalere, i Asia levde Homo erectus og Homo denisova, i Indonesia Homo soloensis, og på øya Flores levde dvergmennesket Homo floresis.

Det kloke mennesket

Ikke bare fordrev Homo sapiens (fra latin: det kloke mennesket) områdene disse menneskeartene oppholdt seg i; de forsvant simpelthen for godt!

I løpet av oppsiktsvekkende kort tid, erobret Homo sapiens Europa og Øst-Asia, og for omtrent 45 000 år siden krysset de åpent hav og nådde Australia. Det var begynnelsen på nok en utryddelse!

Faktisk er det slik at på hvert sted sapiens kom til, ble «vi» etterhvert den mektigste skapningen, og på relativt kort tid hadde Homo sapiens spredd seg fra Øst-Afrika til hele verden!

“ I det øyeblikket den første sapienseren hadde satt sin fot på en australsk strand, hadde menneskearten klatret opp på det øverste trinnet i næringspyramiden!

I Afrika og Europa hadde det vært menneskeskapninger som hadde gått på jakt lenge før Homo sapiens kom til, og byttedyrene hadde lært seg å frykte disse skapningene.

Men dette var ikke tilfelle i Australia og Amerika, og da Homo sapiens kom var det ingen som reagerte med frykt! Ikke så vi spesielt farlige ut heller, ikke som bjørner eller elefanter! Vi har ikke

kunnskapens tre

store tenner, vi har heller ikke skarpe klør. Vi er ikke engang giftige!

Den farligste skapningen

Kanskje derfor ble de første menneskene som kom til Australia og Amerika, betraktet som ufarlige av andre mennesker og dyr som alt var der? Men det var altså før de ble klar over at disse fremmede «menneskeapene» er den farligste skapningen som noen gang har eksistert!

Det var sannsynligvis også derfor de innfødte skapningene ble utryddet før de i det hele tatt skjønnte hva som var i ferd med å skje.

- I det øyeblikket den første sapienseren hadde satt sin fot på en australsk strand, hadde menneskearten klatret opp på det øverste trinnet i næringspyramiden! Men dette spranget hadde foregått veldig raskt! Det er Yuval Noah Harari, professor i

historie ved det hebraiske universitetet i Jerusalem, som hevder dette i sin bok *Sapiens - En kort innføring om menneskeheten*.

Andre rovdyr, som løver og hai, brukte millioner av år på å nå toppen av (nærings)pyramiden. Dermed fikk byttedyrene tid til å utvikle et forsvar. Men; økosystemet hadde ikke nubbesjans til å innrette seg etter hastigheten til Homo sapiens!

Det mest avgjørende, sier Harari, var imidlertid at ingen av de andre menneskeartene heller ikke skjønnte sapiensernes overlegenhet før det var for seint!

Sapiens elsker neandertal?

De første fotavtrykkene på Australias strender ble raskt skylt vekk av bølgene, men menneskene som etterlot avtrykkene forsvant ikke!

Den norske biologen Dag Hessen, som blant annet er kjent for sitt engasjement innen biologi, miljø og filosofi, mener at tidligere omtalte Hararis syn på at det var Homo sapiens som utryddet de andre menneskeartene, er etter hans mening vel pessimistisk.

- Harari mener at at vi nærmest står bak folkemord, på våre «nærmeste slektninger», men det er jo ikke godt å si, sier Hessen.

Det vi imidlertid har belegg for å mene, er at vi sameksisterte med både neandertalere og andre menneskearter i tusener av år, og alt tyder på at vi også fikk felles avkom med disse! Faktisk bærer vi alle neandertalergener i oss. Men om vi utkonkurrerte, eller utryddet dem i strid, vet vi jo ikke.

Hva var det så som gjorde at Homo sapiens ble stående igjen alene?

«Seierherren»

Hessen mener det enkle svaret er vår store hjerne, som lærte oss å kunne gå på to bein. Selv om dette faktum ikke er nok; det er også andre arter som kan gå på to bein, uten at de har fått større hjerne av den grunn.

At vi har motstilte tommer, som gjør at vi har evnen til å bruke hendene til å behandle redskaper har vært avgjørende, men det kan også være vår evne til å omgås sosialt som tross alt har vært det viktigste!

Det at vi har levd i sosiale grupper der det var viktig å skille venn fra

fiende, skape allianser, og inngå arbeidsdeling, spiller også inn her. Vi har kognitive egenskaper (kunnskap som vi har fått gjennom erfaringer), sier Hessen videre, og det var ved hjelp av dette at vi virkelig kunne ta det store spranget fra å være hvem som helst til å bli verdens herskere!

En annen interessant teori, er at det også kan ha vært en seksuell utvelgelse på den måten at dem som var i besittelse av sjarme, og som behersket livet intellektuelt, også var attraktive for det annet kjønn. Altså at det ikke bare var store muskler som gjaldt.

Flertallet vinner

Harari, mener i likhet med Hessen at den største årsaken til at «vi» klarte å erobre både neandertalerne og verden forøvrig, var at vi kunne samarbeide med et stort antall andre sapiensere, også ukjente. Ikke nok med det, sapiens kunne samarbeide på flere ulike områder; her var arten enestående!

Sosiale pattedyr, som sjimpanser og delfiner, kan også forandre adferd og miljøet rundt seg. Men som neandertalerne, klarer de bare å gjøre dette i mindre grupper der alle kjenner hverandre.

Dette betyr at Homo sapiens er den eneste skapningen på «slagmarken» med evnen til å inngå allianser! Noe som var av avgjørende betydning når en krig skulle avgjøres.

Hvis tre hundre neandertalere sto overfor tusen Homo sapiens, lå det virkelig i kortene hvem som hadde størst sjanse til å vinne!

En himmel med bananer

Var det å skape allianser alt som skulle til? Nei, hevder Yuval Noah Harari.

- Vi har også utviklet evnen til å fortelle, dikte historier! Historier mange av oss tror er sanne! Millioner av mennesker, de kan leve i forskjellige deler av verden, og de er fremmede for hverandre; uansett kan de samarbeide. Samarbeide om å bygge pyramider, katedraler, helsestasjoner, forsvare eller angripe hverandre i krig. Felles for dem er imidlertid at de tror på hverandres historier!

Det kan for eksempel være at de tror at de blir belønnet for sin innsats ved å få komme til himmelen når de dør!

Harari illustrerer dette med >>>

at det ikke er mulig å overbevise en sjimpanse om å dra i krigen, ved å gi den en banan, og love vedkommende sjimpanse at etter sin død kommer den til himmelen, der det er så mange bananer den orker å spise!

- Det er mennesket, Homo sapiens, som tror på historiene om belønning i himmelen, eller på jorden. Ikke sjimpansene; det er en årsak til at det er vi som har makt, og ikke sjimpansene, hevder Harari!

En fantastisk historie

Fortellingene vi tror på finner vi igjen overalt der mennesket bor og lever, for eksempel innen økonomi og i politikk. En av de mest fantastiske historiene som er blitt fortalt, handler forresten om penger!

Penger har virkelig ingen saklig verdi! De kan fremstå på en bit papir som forteller at den er verdt en krone, en dollar, eller en euro. Bortsett fra det kan du verken spise eller drikke penger, så saklig sett fremstår penger virkelig uten reell verdi!

Her er det en myte tar form. Finansfolk, politikere og økonomer forteller en historie som i dette tilfellet sier at denne papirbiten er verd ti bananer. Hvis nok mennesker tror på det, er det sant. Fortellingen fungerer! Dette verdiløse papiret, gitt til en person som virkelig tror på dette, vil få vedkommende til å tro at papirbiten virkelig er verdt ti bananer! Ville en sjimpanse tro på dette? Selvsagt ikke!

Men mennesket tror på fortellingene vi blir fortalt, i alle fall hvis det store flertallet tror på samme historie! Selv om penger i dag stort sett framstår som data i en maskin, eller bare som tall i PC'en. Du sjekker nettbanken: Oj, oj, oj, jeg har én million dollars; fantastisk!! Men disse pengene eksisterer jo ikke, bortsett fra som et tall på PC'en da ...

Likevel kan vi overføre disse oppdiktete pengene til noen i et land i Asia, eller USA, og du kan kjøpe en bil, eller TV for dem, og på den måten er det varehandelen med internett foregår, sier Yuval Noah Harari. Men dette gjelder bare så lenge vi beholder troen på historiene vi blir fortalt da.

Et tre i Edens hage

Fortellingene bygger på tillit, og det er det som skiller hans teori fra mange andres.

Harari mener at disse

tillitsstrukturene er oppdiktet. En ting er at vi tror på guder og ånder, men i tillegg tror vi også på systemer, og abstrakte ting som nasjoner og selskaper. Noe som bare kan bestå så lenge vi tror på det, hvis ikke bryter samfunnet sammen!

Hvorfor eksempel neandertalerne ikke klarte å utvikle tilsvarende systemer, har ingen ennå kunnet svare på!

- For omtrent 70 000 år siden begynte Homo sapiens for alvor å spise av kunnskapens tre, fortsetter Harari. Men i stedet for å spise eplene i Edens hage, skapte vi historier om dem, og grunnen til at vi kunne fortelle disse historiene var på grunn av vårt fantastiske språk! Det gjorde at vi for alvor kunne kommunisere med hverandre.

Å skape allianser, å fortelle historier, og å utvikle språk har kanskje vært den viktigste bærebjelken til at det kloke mennesket, Homo sapiens, utviklet seg og erobret jorden i rekordfart.

Yuval Noah Harari mener at mennesket trenger nye historier. Han minner om at det ikke er så veldig lenge siden europeerne var i krig med hverandre, mens Europa i dag har utviklet seg til et av verdens mest fredelige steder! Årsaken til det, mener han, er at europeerne skapte en ny historie, en ny fortelling som de fleste kunne leve lykkelig med. Denne organisasjonen, forbundet av stater, la grunnlaget for at krig og konflikt stort sett ikke var tilstede lenger!

Det gode mennesket

Harari har fortalt og skrevet mye om Homo sapiens dårligere sider. Dette er noe Dag Hessen ønsker å nyansere.

Han mener at det også er en annen «historie» om mennesket. Nemlig det at vi er empatiske og sosiale. At moral ikke er noe som kommer utenfra eller ovenfra, men i betydelig grad innenfra, rett og slett fordi det er en naturlig egenskap mennesket er i besittelse av!

- Mye av det barbariet som var helt naturlig for middelalderen, rister vi på hodet av idag. Vi behandler minoriteter på en helt annen måte, og vi behandler dyr mye bedre!

Hessen mener at det er et humanistisk menneskesyn som har vunnet fram i takt med at mennesket i dag er mer opplyste. Nettopp den fortellingen mener Dag Hessen at det er viktig å fram!

Slitne,

Transport og ledsager er avgjørende for at blinde og svaksynte skal komme seg ut på tur i ulendt terreng. I regi av *Klart det går!* et samarbeid mellom Stavanger Turistforening (STF) og Blindedeforbundet, gikk turen til Steinkjerringa og Synnesvarden i begynnelsen av juni.

TEKST OG FOTO: GURO WAKSVIK

Vi er på Holmavatn på Høg-Jæren i Hå kommune i Rogaland. Med knallblå himmel, 22 grader og lett bris kan det ikke bli bedre. Øyvind Lode og ledsager Målfrid Tjora holder er godt tempo oppover mot første mål, Steinkjerringa.

- Ut på tur i frisk luft. Det er kjempekjekt. Jeg blir med så ofte jeg har anledning. For oss som er blinde og svaksynte er det ikke uten videre enkelt å komme seg fra A til B. Med både transport og ledsager er dette et supert tilbud, sier Øyvind Lode.

Han har vært helt blind i nesten 10 år. Før den tid var han svaksynt. Lode er bosatt på Kverneland og er IKT-konsulent i et internasjonalt selskap. Han liker å holde seg i form, og har deltatt på mange turer siden oppstarten i 2014.

Anniken Sunde og datteren Ella tar en kort pause i sola.

solbrente og fornøyde

En pust i bakken og en matbit ved Steinkjerringa. Fra venstre Magnar Flesland, Ella og Anniken Sunde, Øyvind Lode, Ovar Heine Njørheim, Dag-Olav Nordbø og Målfrid Tjora.

– De fleste turene er så enkle at alle kan klare å fullføre uten store problemer. Jeg benytter enhver anledning til å oppfordre andre til å bli med. Dessverre er det mange blinde og svaksynte som blir sittende mye hjemme alene og isolere seg, fortsetter Lode.

For hans del trenger ikke turene være altfor krevende. Variert terreng er greit, men blir det for mye steinur går timene sakte.

Kurs for ledsagere

STF startet planleggingen av et opplegg for blinde og svaksynte høsten 2014, og oppfordret interesserte turgåere til å delta på ledsagerkurs. Så langt har om lag 15 fullført kurset. Terskelen for å bli en brukbar ledsager er lav. Det er ikke komplisert, og de aller fleste som er turvante vil lett mestre oppgaven.

– Det gjelder å ikke tenke for mye. Da går det meste av seg selv. Er det en stor stein i veien, en elv som må forseres, en gjerdeklyver eller andre skumle hindringer må vi selvsagt få beskjed. Da

kan vi trenge mer hjelp. Men vi kan ikke gå og snakke om steiner og hindringer hele tiden. Da blir både vi og ledsagerne fort lei, understreker Lode.

Målfrid Tjora har vært ledsager siden våren 2015.

– Det er veldig givende og litt krevende. Det er ikke alltid like lett å formidle med ord det du har rett foran deg. Jeg har lært mye underveis, og har fått innblikk i en verden jeg ikke har visst så mye om, sier hun.

Sosialt fellesskap

Det er første gang Magnar Flesland deltar. Han har alltid vært en ivrig fjellvandrers, og har klart seg godt seg på egenhånd. Så begynte synet å svikte.

– Nå ser jeg mindre og mindre, og må nok innse at jeg trenger hjelp, medgir han.

Han synes Klart det går er et godt tilbud, og regner med å bli med på flere turer i løpet av høsten. Anniken Sunde har med seg datteren Ella på 12 år. Anniken er sterkt svaksynt, og klarer seg stort sett selv. Hun får hjelp av

datteren når bekker skal forseres eller hvis terrenget er spesielt utfordrende. Dag-Olav Nordbø er også relativt selvhjulpne. Å gå i samlet flokk gjør at han klarer å orientere seg brukbart.

– Ellers hadde jeg nok gått meg vill, sier han.

Etter halvannen time er første mål nådd. Steinkjerringa skuer stolt ut over havet, og vi kan ta oss en pust i bakken og en matbit.

– Det er godt å gå. Bonusen er det sosiale. Det er ikke like kjekt å gå alene, sier Ovar Heine Njørheim. Han deltok på kurs for ledsagere i 2014, og har siden ledsaget ved flere anledninger.

– Nå, hva sier dere. Skal vi ta korteste vei tilbake til Holmavatn, eller er dere klare for Synnesvarden, spør Målfrid.

Dumt spørsmål, synes vi. I nydelig sommervær og godt selskap er det ingenting som haster. Synnesvarden er opplagt en god idé. Etter totalt fire timer er vi tilbake til utgangspunktet. Litt slitne, litt solbrente, men mest fornøyde etter en flott tur i lettgått terreng på Høg-Jæren.

HJ RTE *lotteriet*

TIL INNTEKT FOR DE ÅNDSSVAKE
KONGENS GATE 33 - OSLO - TELEFON 42 33 61
BANK: FELLESBANKEN A/S, KONTO NR. 12000

Trekning så snart loddene er solgt, senest 1. sept.
1951. Tillatt salg 1.500 000 lodd. Trekningen offentliggjøres i Norske Trekningslister og i en rekke aviser gjennom Norsk Telegrambyrå.

Gevinstene må hentes innen utgangen av 1951, ellers tilfaller de lotteriets formål. - Lotteriets midler fordeles på åndssvakeoppgaver over hele landet, av en landskomité.

Einar Li *C. Bonnevie Svendsen* *Ole B. Munch*
Direktør Prest for Norges Døve Overlæge

Henrik Hauge
Pastor

Fred. W. Jacobsen
Diakon

A 071578

Fabritius, Oslo

1 krone

1. gevinst:

Materialer, arkitekthonorar og bysættillatelse for hus.
Kr. 32.500.-

2.-13. gevinst:

12 Chevrolet 1951. Styleline.
Kr. 20.000.-

14. gevinst:

Persianerkåpe etter mål.
Kr. 11.700.-

Hërreutstyr for 5000 kroner, vaskemaskiner, oppvaskmaskiner, støvsugere, landbruksmaskiner, møbler, kunst o.s.v.

480 gevinster.

Verdi ialt 340.000 kr.

Jørn Brekke har sendt oss dette loddet kjøpt i Hjertelotteriet for 1 krone i 1951. Teksten på kvitteringsdelen forteller om en annen tid og andre uttrykk. Legg likevel merke til at det var vanskelig å vinne, den gangen som nå!

AssisterMeg

sterk rygg og stort hjerte

AssisterMeg AS gir personer med funksjonshemninger skredder-sydd assistanse uansett bakgrunn, funksjonsnivå, kulturtilhørighet, språk eller religiøs tilknytning.

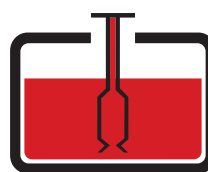
I samarbeid med brukeren finner vi assistenter med de egenskaper og kvalifikasjoner som skal til for å gjøre hverdagen enklere og hyggeligere.

Med AssisterMeg kan alle ha BPA. I samarbeid med brukeren kan vi påta oss all administrasjon av ordningen, arbeidsgiveransvar, personal og lønnsadministrasjon, vikar ved fravær, turnuslister, opplæring og oppfølging og m.m.

Kontakt:

Knud Holms gt. 3, 4005 Stavanger Tlf. 52 977 570
Strandgaten 6, 5013 Bergen Tlf. 55 612 002
Olav Trygvassonsgt. 8-10, 7011 Trondheim Tlf. 940 23 023
Storgaten 11, 2000 Lillestrøm Tlf. 940 07 914

post@assistermeg.no bergen@assistermeg.no
www.assistermeg.no

FRAMO

an Alfa Laval brand

asplan viak

Fabrikkgaten 3, 5059 Bergen

tlf. 417 99 417

www.asplanviak.no

Dans: Dansere kledd i tradisjonelle drakter og fargerike masker, fremfører en tradisjonell dans til rytmene fra håndlagde tretrommer.

Ungdomsaktivisme med sang, dans og drama

Tekst og foto: Cindy Greer

Det er fredag 15. januar 2016, en nasjonal høytidsdag i Malawi der hele befolkningen feirer folkehelten John Chilembwe, som for over hundre år siden gjorde opprør mot det britiske kolonistyre. Jeg er på vei ut på landsbygda, til Chikhwawa District, omtrent en times kjøretur fra Malawi's nest største by, Blantyre, i en sliten minibuss, sammen med ansatte fra NHF's søsterorganisasjon i Malawi, paraplyorganisasjonen FEDOMA. Målet for reisen er FEDOMAs ungdomsfløys rettighetsaksjon, et viktig, men betydelig mildere opprør enn det som foregikk i Malawi hundre år tilbake i tid. FEDOMAs engasjerte ungdommer kjemper mot diskriminering av funksjonshemmede med kulturelle virkemidler, som sang, dans og drama,

både for å skape bevissthet om forholdene for funksjonshemmede og for å vise hvordan inkludering kan foregå.

Vi er i regntiden, men det regner ikke i denne delen av Malawi i dag. Årets varme havstrømmer med påfølgende tørke over store deler av landet, har ført til sviktende avlinger. Matmangelen er allerede stor etter fjorårets elendige avlinger, og den vil bli større. Mange malawiske barn kommer til å måtte gå sultne til sengs i lang tid framover. Dette skjer i et land som lenge har vært et av verdens aller fattigste.

Vi ankommer samlingsstedet omtrent en halv time for sent. Store deler av befolkningen i området, blant dem flere funksjonshemmede, har samlet seg under

en teltduk som gir ly for den brennende solen. Noen nysgjerrige, stort sett barn, venter under noen trær like ved. De blir nødt til å vente minst en time til før dagens æresgjest, en representant fra myndighetene, ankommer. Det er helt utrolig at alle disse menneskene blir her i denne heten, tålmodig ventende på dagens

hendelser, uten å få noe annet igjen enn underholdning og taler fra de lokale lederne. Og underholdning skal de få.

Fire dansere kledd i tradisjonelle drakter og imponerende, fargerike masker, kommer plutselig fram og sparker opp små støvskyer mens de fremfører

1. DIKT: En blind unggutt fremfører et dikt om den uholdbare undervisningssituasjonen ungdommene er i, etter skolebrannen. **2, 3 og 4: SKETSJ:** Her framføres en sketsj om en mann som sender bort konas funksjonshem. Mannen forstår viktigheten av å inkludere etter å ha blitt konfrontert med sine fordommer, og barnet får til slutt komme hjem til moren. **5. LEDER:** Den lokale lederen holder tale for dagen. Han går med stikk, og til publikums begeistring uttrykker han sin solidaritet med funksjonshemmede ved å smile og si at han selv er bevegelseshemmet. **6. SANG:** En gruppe blinde ungdommer synger om skolen deres som brant. De vil få regjeringen til å ta sitt ansvar for å gjenoppbygge skolen.

FEDOMA: Ungdomsrepresentantene fra FEDOMA overværer begivenhetene. Flere av dem holdt små taler for anledningen. Muntaryadzi Mutsinze til venstre, Hermes Tebulo i midten og Elizabeth Kumbanyiwa til høyre.

en tradisjonell dans til de hissende rytmene fra håndlagde tretrommer. Barna samler seg oppspilte rundt trommespillerne, med beundring og kanskje litt frykt i blikkene. Danserne forsvinner og blir erstattet av livlig malawisk musikk fra høyttalerne rundt. En ung, jente med albinisme løper ut på plassen mellom teltene og danser til musikken, tilsynelatende uten tanke for alle som ser på henne. Noen handelsfolk går rundt og selger billig snacks og drikkevarer. Jeg undres om det eneste befolkningen i Chikhwawa har å gjøre denne høytidsdagen er å vente og se hva ungdommene fra FEDOMA skal finne på.

Til slutt kommer den lokale lederen sammen med regjeringens utsendte. Og nå starter showet. De neste to timene er fylt med en lang rekke kulturinnslag og taler. Språket som blir brukt er det lokale kalt Chichewa, men historiene og budskapet som fremføres er universelt og handler om funksjonshemmedes menneskerettigheter. Historier om diskriminering, urettferdighet, stigma og overtro fortelles gjennom små dramaakter og sketsjer, og med dikt og sang. Alt inneholder det viktige budskapet om sosial inkludering, deltakelse og positive skritt for å realisere funksjonshemmedes rettigheter. En sketsj som blir fremført handler om en mann som gifter seg og deretter sender bort konas funksjonshemmede barn, mot hennes vilje. Mannen blir konfrontert med sine fordommer og forstår til slutt viktigheten av å inkludere. Barnet skal hjem til moren.

En gruppe blinde ungdommer synger sin historie. Den handler om skolen deres som brant, og at de nå er 36 barn og unge stuet sammen i et lite undervisnings-

rom med et svært mangelfullt skoletilbud. Før brannen gikk de på en offentlig skole og fikk undervisning på et ressursenter for blinde med tilgang til punktskrift og andre hjelpemidler som de trenger. Hensikten med sangen er å få regjeringen til å ta sitt ansvar for å gjenoppbygge skolen. Selv om denne undervisningsformen ikke er inkluderende, noe som er Handikapforbundets og FEDOMAs første prioritet, er det tilbudet de hadde en viktig del av et ellers magert skoletilbud i Malawi. Alternativet er at elevene ikke får undervisning i det hele tatt.

Publikum har nå vært her i over fire timer, men virker fremdeles fengslet av den fargerike underholdningen og talene om viktigheten av å ivareta funksjonshemmedes rettigheter. Men nå er alle historiene fortalt, og folkemengden sprer seg i ulike retninger over den støvete jorden for å fullføre dagens oppgaver. Jeg og mine følgesvenner fra FEDOMA installerer oss i minibussen for å kjøre tilbake til Blantyre. Dagens arrangement er avsluttet, men de fargerike bildene, entusiasmen fra den tålmodige folkemengden og dedikasjonen hos FEDOMAs ungdomsaktivister har etterlatt levende inntrykk som jeg vil ta med meg til Blantyre og helt tilbake til Norge.

Ungdommene i FEDOMA har brukt fridagen sin til å påvirke myndigheter og landsbyboere for å skape positive endringer for sine jevnaldrende i Chikhwawa. Jeg føler meg privilegert som har fått lov å se våre partnere i aksjon og for å vite at støtten fra Handikapforbundet når fram og virkelig kan føre til endringer. Det har i aller høyeste grad vært en god dag på jobben.

Med relativt få ord

REDIGERT OG TILRETTELAGT AV ROLF ØSTBØ

GLEDELIGE NYHETER!

Nivået av forsurende forurensing i atmosfæren er på det laveste nivået siden før industrialiseringen skjøt fart på 1930-tallet! De oppløftende målingene kommer fra undersøkelser av iskappen på Grønland, og er publisert i tidsskriftet Environmental Science and Technology. Det er Niels Bohr-instituttet ved Københavns Universitetet som opplyser om dette i en pressemelding. - Vi kan se at sur forurensing i atmosfæren fra industrien har falt drastisk siden den skjøt fart på 1930-tallet og nådde toppen på 1960- og 1970-tallet, sier postdoktor Helle Astrid Kjær ved instituttets senter for is og klima.

JURI GAGARIN I BERGEN

En byste av romfareren, eller kosmonauten om du vil, Juri Gagarin ble nylig avduket, 52 år etter at verdens første menneske i verdensrommet besøkte byen! Bysten er plassert ved institutt for fysikk og teknologi ved Universitetet i Bergen, og er en gave fra den russiske stiftelsen Dialogue of Cultures- United World Fund, som har donert slike byster til over 20 land over hele verden! Juri Gagarin ble det første mennesket i verdensrommet og til å fly i bane rundt jorden i 1961. Etter romferden ble han kjendis og dro verden rundt på turné som goodwill-ambassadør for Sovjetunionen.

MANGE INNVANDRERE

En av fem innbyggere i Tyskland var i fjor personer med innvandrerbakgrunn, opplyser tyske myndigheter. Dette utgjør totalt 17,1 millioner mennesker, opplyser myndighetene. Dette er det høyeste antallet noensinne, og 4, 4 prosent flere enn i 2014!

FÆRRE FATTIGE I USA

Antall fattige i USA har det siste tiåret minket med 3,5 millioner mennesker, den største nedgangen siden 1999. Fattigdomsandelen var i fjor på 13,5 prosent. Det er en nedgang på 1,2 prosentpoeng siden 2014, viser tall fra USAs folketellingsbyrå.

EXTRA LARGE

Den lille bananflua er bare 2,5 millimeter lang, men hannen bærer på en sædcelle som måler nesten 6 centimeter. Etter det Sørvesten erfarer skyldes dette krav fra hunnflua. Myten om at det ikke er størrelsen det kommer an på, er herved knust! Eh...ok då.

PROBLEMKNUSER I RULLESTOL

Den tyske finansministeren Wolfgang Schäuble er rullestolbruker. Da han var leder for Det kristendemokratiske partiet (CDU) i 1990 ble han truffet i ryggspylen og ansiktet da en sinnsforvirret mann løsnet skudd etter et velgermøte i 1990. Etter tre måneders intensiv behandling vendte Schäuble tilbake til sitt politiske virke i rullestol, lam fra hofta og ned.

Finansministerens budskap er klart: Dette handler ikke om meg eller min funksjonshemming. Det er langt større emner som står på spill når vi forhandler oss fram til resultater der målet er å finne gode løsninger for Europa!

Nylig klarte den tyske finansministeren nok en gang å forhandle seg fram til seier - akkurat som i fjor sommer - da det langstrakte dramaet om et mulig gresk forlik til eurosonen i siste øyeblikk ble reddet av et notat som mer eller mindre er diktert fra Berlin! Etter møtet ruller han bort. Like usynlig og kjapt som han dukket opp. På den andre siden av den tykke muren venter en mengde meget påtrengende oppgaver for problemknuseren i rullestol. (Aftenbladet/ Politiken)

KONTORETS SPALTE

Høsten er godt i gang og med den aktivitetene vi annonserte i forrige utgave av denne spalten. Funkisdagen ble vel gjennomført i Stavanger i august. Regionkontorleder i NHF Oslo Jørgen Foss og Forbundsleder Arne Lein sørget for god stemning og god kontakt med publikum og politikerne som var til stede. En rekke kjente og ukjente lokale musikere sørget for god musikk og god stemning hele dagen. Familien Egge disket som sedvanlig opp med stekte og halvsteekte koteletter, grillpølser og brus, mens tillitsvalgte og medlemmer gjorde seg bedre kjent med hverandre og med byens og fylkets befolkning over eller ved siden av bålpanne, med pinnebrød, kaffi og noen halvvåte brosjyrer.

Storbyweekenden har tatt over for den tradisjonelle ungdomsleiren og fungerer som en arena for gode opplevelser for ungdom med nedsatt funksjonsevne fra hele landet. De siste årene har Storbyweekenden blitt lagt til regionen vår, nærmere bestemt der Funkisdagen befinner seg og samtidig med den. I år var det over 50 påmeldte, som et tydelig tegn på at noe er i ferd med å skje i forhold til de årene da ungdomsleiren ble avlyst pga for få påmeldte.

Lundheimdagen som Norges Handikapforbund Ungdom Sørvest arrangerer i samarbeid med skolens ledelse er en festlignende dag, med faglig påfyll som gjør det mulig for ungdomsorganisasjonen å bli kjent med elevene og for elevene å bli kjent med oss. Anette Tranøy, leder i Norges Handikapforbund Ungdom Sørvest, er sammen med styret sitt i ferd med å lose arrangementet i havn lørdag 26. november. Men hva er hensikten med disse arrangementene, eller hva er fellesnevneren for dem?

Funkisdagen er i utgangspunktet kun et selskap eller en fest for de fleste. Musikk og moro fra scenen er påbudt, mens appellene er forbudt. Det føres ingen protokoller fra Lundheimdagen. Storbyweekenden er blottet for det samme. På den annen side, hører vi, og kanskje med rette? Det blir ingen bedre BPA ordninger eller tilgjengeligere busser og butikker av fester for byens befolkning eller at ungdom fra hele landet treffes for å være med på konsert, spise og le sammen. Eller gjør det det? Blir det politikk av fest, kan vi spørre retorisk. En annen måte å nærme seg det samme temaet på er å stille omtrent det samme spørsmålet, men med motsatt fortegn; Kan det bli politikk av enslighet eller ensomhet? Blir det bedre BPA ordninger av at vi ikke holder sammen? Er det mulig å holde sammen uten å kjenne hverandre? Blir

det politikk av protokoller? Mange av landsforeningene har forstått at svarene ikke er entydige og arrangerer derfor leirdueskyting, havfisketurer bilkapløp for å nevne noe. Ellers på kontoret har vi det bra, med protokoller, referater, budsjetter, medlemslister, klistrelapper, frankeringsmaskin, utleiekontrakter, viderefakturerer, hotellbestillinger, bingosøknader, rapportering, søknader til fylkeskommuner og Extrastiftelser og årsmeldinger, for å nevne noe. Lenge leve begge deler.

Hilsen Arild Birkenes
og Alf-Are Skog (som for tiden er sykemeldt)

Kva tel?

Du seier det må vera tøft å leva eit liv i rullestol.
At du er imponert over måten eg taklar det på.
Joda, det er tøft.

Kanskje er det beundringsverdig?

Veit sant og seia ikkje korleis eg maktar det,
men noko eller nokon gir meg krefter til å overleva.

Men, veit du?

Det er ikkje saknet av
å springe berrføtt i graset som gjer vondt.

Men det å ikkje kunna delta,
fordi ei trapp hindrar meg.

Eg har innfunne meg med
at eg aldri kan verta mor.

Men det sårar når ein ikkje vert rekna med,
fordi ein ikkje har mann og born.

Det gjer ingenting,
om eg ikkje kan dansa på mine føter,

men det er keisamt

når eg ikkje kjem ned
på dansegolvet med stolen min.

Det er ikkje sjølve sjukdommen
som gjer det tøft å leva.

Det er samfunnet og haldningane.

Kanskje kan du tenkja litt over dette?

Du som tykkjer så synd i slike som meg...

Siri Fransson

I sommer fikk jeg en telefon fra en far som var oppgitt fordi sønnen hans hadde fått en sykkel fra hjelpemiddelsentralen som var oppskrapet og rusten og derfor ikke kunne brukes.

Vi fikk sykkelen i retur, og ved gjennomsyn fant vi noen riper på setet og litt rust på noen av skruene, noe vi mente var innenfor det som kan forventes av et gjenbruksprodukt. Hvorfor har vi så forskjellig oppfatning av saken?

Ulike forventninger

Det finnes ikke et fasitsvar på dette, men noe av svaret kan ligge i forventningene våre. Det er forskjell på nye og brukte hjelpemidler, akkurat som det er forskjell på en ny og en brukt bil. Har du forventninger om en ny bil er sjansen stor for at du blir skuffet dersom du får en bruktbil, selv om bilen dekker behovet ditt. Til hjelpemiddelsentralen ligger det en forventning om at vi skal gjenbruke hjelpemidler, og sykkelen det var snakk om har en gjenbruksverdi på over 70.000 kroner.

Jeg ser derfor et behov for å informere litt om hva som skjer med et hjelpemiddel vi har fått i retur, hvilke krav hjelpemiddelsentralen har når det gjelder gjenbruk og hva du kan forvente av oss når du får et gjenbruksprodukt.

Hjelpemidler som utrangeres eller kasseres

Som hjelpemiddelsentral har vi et forvaltningsansvar for hjelpemidler som er folketrygdens eiendom og vi skal påse

at folketrygdens midler blir utnyttet mest mulig effektivt. I Forskrift om hjelpemiddelsentralens virksomhet og ansvar står det at hjelpemiddelsentralene skal sørge for resirkulering av brukte hjelpemidler. Når hjelpemiddelsentralen får et hjelpemiddel i retur, vurderer vi først om hjelpemidlet skal utrangeres eller kasseres. Målet med dette er å sikre at vi registrerer ut hjelpemidler som ikke egner seg for gjenbruk.

Utrangering er en beslutning om at brukbare hjelpemidler kan gå ut av bruk fordi de ikke lenger er egnet til sitt opprinnelige formål. For eksempel at det er kommet nyere og bedre modeller på rammeavtale. Noen av disse hjelpemidlene kan gis bort til kommunenes korttidslager eller til veldedige organisasjoner som har avtaler med hjelpemiddelsentralen. Kassasjon er en beslutning om at materiell som er nedslitt eller skadet og ikke lar seg reparere uten uforholdsmessige store påkostninger, skal tas ut av bruk.

Hjelpemidler som gjenbrukes

Etter at hjelpemidlene som skal utrangeres eller kasseres er plukket ut, står vi igjen med hjelpemidlene som skal gjenbrukes. Disse rengjøres, tørkes og overføres til vårt tekniske verksted, eller en ekstern leverandør, for klargjøring

NYTT FRA NAV

TEKST: BENTE KALDHEIM, avdelingsleder NAV

før de settes inn på lageret vårt.

Hjelpemiddelsentralene er pålagt et gjenbruk av scootere, manuelle- og elektriske rullestoler, senger, personløftere og lese-TV på 50 prosent av utlånsverdien. Av alle andre hjelpemidler, som blant annet sykler, er det et mål at gjenbruket skal ligge på minst 15 prosent av utlånsverdien.

Når vi får inn en søknad om et gitt hjelpemiddel, sjekker vi om vi har dette eller et tilsvarende produkt på lageret vårt. Hvis vi ikke har det, er vi pålagt å spørre de andre hjelpemiddelsentralene om de har hjelpemidlet på sitt lager. Om ingen har hjelpemidlet på lager, kan vi kjøpe inn et nytt fra leverandør.

Forventninger til gjenbruksprodukt

Du kan forvente at gjenbruksproduktet skal dekke behovet ditt, på samme måte som et nytt hjelpemiddel ville gjort. Du kan også forvente at det skal være rent og like sikkert i bruk som et nytt produkt. Hvis disse forventningene ikke innfris, betyr det at vi ikke har gjort en god nok jobb, og da vil vi gjerne høre fra deg.

Du kan også forvente at det noen ganger kan være noen riper på hjelpemidlet eller at noen skruer kan ha litt overflate rust, så håper vi du kan leve med det.

SUDOKU

Se løsning nederst på side 31

				6		8	9	
				7				
		2			8	3	5	
	8			5	4			
7					1			
9		4						2
					3			
6	1		4				7	
	4							5

JORDEN RUNDT PÅ 8 MINUTTER

REDIGERT OG TILRETTELAGT AV ROLF ØSTBØ

MOTEHUSET KALASJNIKOV

Kalasnjikov-konsernet er Russlands største våpenfabrikant og produserer håndvåpen til det militære og sivile markedet. Det soleklart mest kjente produktet er AK-47-geværet. men tidene endrer seg, blant annet fordi Russland er rammet av økonomiske sanksjoner, noe som har ført til at konsernledelsen vil ha større bredde i kundeporteføljen. Kalasnjikov skal derfor lansere en egen kleskolleksjon, melder BBC. Planen er å åpne 60 utsalgssteder fylt med militærinspirert mote, i løpet av høsten.

SLIK SOVER VERDEN

Forskere ved University of Michigan har fordypet seg i søvnvanene til respondenter fra 20 ulike land. Funnene gjør de rede for i en artikkel i Science Advances. Det viser seg blant annet at kvinner generelt legger seg tidligere og sover lengre enn menn. Studien viser i det hele tatt en klar sammenheng mellom å legge seg tidlig og få sove mye. Nederlenderne sover i gjennomsnitt mer enn en halvtime lenger enn japanerne og innbyggerne i Singapore. Amerikanere og australiere er blant klodens morgenfugler, mens innbyggerne i Emiratene drar seg (!) lengst!

RANET AV DATAMASKINEN

Nesten en tredjedel av all tapping av bankkontoer kommer nå fra kundenes egne datamaskiner, skriver den britiske avisa The Independent. Bankene har utviklet sikkerhetssystemer som fanger opp om noen logger seg på nettbanken din fra andre datamaskiner enn den/ de du pleier å bruke, men de samme varselmekanismene slår ikke inn når transaksjoner kommer fra kundens egen maskin.

DYR SUSHI?

Sushirestauranten Sukiyabashi Jiro i Tokyo har tre stjerner i Michelin-guiden, og det hevdes at de serverer verdens beste sushi! Sushikokk og eier, 89 år gamle Jiro Ono, er rask. På 19 minutter får gjestene får gjestene servert 21 retter, til den nette pris av 380 dollar pr. person, noe som tilsvarer 20 dollar pr. minutt pr. person. Matbloggen Kottke.org mener at maten er så god på sushirestauranten at det er verdt prisen!

TJUKKE DYR

Hele 50 prosent av alle katter og hunder i USA er overvektige. Tjue prosent av disse igjen er sykkelig overvektige. Det er en kat(t)astrofe!

HVEM ER STERKEST?

Det moderne mennesket vant over neandertalerne i evolusjonens løp. Men hva ville blitt resultatet i en slåsskamp ansikt mot ansikt? En gruppe forskere har kommet fram til at en gjennomsnittlig neandertaler trolig ville vært sterkere en et gjennomsnittlig moderne menneske, men de hadde kortere armer og var trolig mindre utholdende, skriver nyhets- og kulturmagasinet Slate. Forskerne mener derfor at svaret på dette hypotetiske spørsmålet er at det moderne mennesket ville hatt en god sjanse mot neandertaleren om han klarte å holde motstanderen på en armlengdes avstand, overlevde de første angrepene, og slet ham ut.

KYLLINGER SOM LØNN

Myndighetene i byen Nukus, som ligger i den autonome republikken Karakalpakstan i Usbekistan, er blakke. I alle fall på kontanter. derfor får byens lærerstand nå utbetalt lønnen i levende, nyklekte kyllinger. BBC kan informere om at kyllingene skriver seg inn i en trend. Tidligere har byens ansatte fått betalt i poteter, gulrøtter og gresskar. En talsmann for lærerne kaller situasjonen for «skammelig»!

Lev livet.

BPA står for:

- Muligheten for å definere sin egen hverdag
- Ta styring og delta aktivt i samfunnet
- Leve et fritt og selvstendig liv
- Ta ansvar for sin egen tilværelse

Ulobas BPA handler ikke om pleie og omsorg, men om å ta kontrollen over sitt eget liv. Gi full likestilling og mulighet til å delta på alle samfunnsområder slik at hverdagen får en mening. **BPA** står for muligheten til å leve livet – helt og fullt!

Ta kontakt med oss på www.uloba.no eller ring oss på telefon 32 20 59 10.

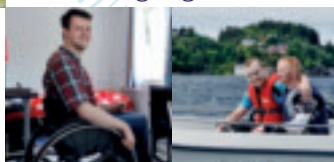
Ønsker du en ny start?

Søknadsfrist
30. mars

- ✓ ELEKTROFAG
- ✓ SERVICE OG SAMFERDSEL
- ✓ IKT-SERVICEFAG
- ✓ PÅBYGG TIL GENERELL STUDIEKOMPETANSE (Vg3)

Trenger du ekstra oppfølging for å fullføre skolegangen din?

Vi tilbyr videregående opplæring for personer med fysiske eller psykiske funksjonsutfordringer, eller lærevansker.

Krokeide
videregående skole

www.krokeide.vgs.no

AMFI

VOSS

34 butikkar

Opningstider
10 – 19 (18)

Meny
8 – 21 (20)

H Å

**Jæren
Olje**

Tlf: 982 00 000 - www.jaerenolje.no

Helt enkelt

TIME

Jatak

JÆREN TRETEKNIKK

Smørpigen, Kvernaland

Tlf. 51 77 80 30

STAVANGER

**Norsk
Protein**

ressursvennlig gjenvinning
- trygge produkter

**T. AASEN
SOLSKJERMING**

Et soleklart valg!

Persienne • lamellgardiner • rullegardiner
liffgardiner • panelgardiner • plisségardiner

Tlf. 51 85 99 00 • www.t-aasen.no

K A R M Ø Y

Haaland & Thuestad AS

Sundv. 22, 4250 Kopervik, Tlf. 52 85 12 55

Solstein AS

4276 Vedavågen, Tlf. 52 04 40 40

K L E P P

Jæren Folkehøgskule

4352 Kleppe, tlf. 51 78 51 00

STAVANGER

Cowi AS

4016 Stavanger, Tlf. 02694

TIME

Bryne Rør A/S

4340 Bryne, tlf. 51 77 82 00

B E R G E N

THON

Hotel Bergen Airport

Tlf.: 55 92 00 00

E-Mail: bergen.airport@thonhotels.no

B E R G E N

MØLLERENS
SIDEN 1866

5725 Vaksdal

Tlf. 08855

www.norgesmollene.no

blatchford

Din leverandør av ortopediske hjelpemidler

Skibåsen 42 B, 4636 Kristiansand S

Tlf. 815 70 001 • www.blatchford.no

O D D A

**EINAR
Reisæter as**
JOSTEIN FORDE

Eitrheimsvn. 1, 5750 Odda

Telefon: 53 64 13 33

ODDA PLAST AS

5750 Odda

Tlf. 53 64 00 60

www.odd-plast.no
post@odd-plast.no

S T O R D

Sunnhordland

Lufthavn AS

Sørstokken, 5410 Sagvåg

Tlf. 53 40 37 00

V O S S

XL TVERBERG & SØNNER

Brynaskogen 39, 5705 Voss

Tlf. 56 52 96 96

www.tverberg.com

O D D A

Skarsmo Mat og Hytteservice

5763 Skare, tlf. 53 64 51 11

Norges Handikapforbund Sørvest

-alfabetisk lokallagsliste

ALF HORDALAND

v/Fred Gunnar Eide
99 35 88 86
fgu-eid@online.no

HBF HORDALAND

v/Jørgen Titlestad
41 56 49 16
hordaland@hbf.no

HBF ROGALAND

v/Mette Aske
954 92 002
mette.aske@lyse.net

HORDALAND POLIOLAG

v/Liv Grethe Markussen
481 26 667
livgmar@online.no

ROGALAND POLIOLAG

v/Kjell Inge Bringedal
90 91 75 22
kbrin@haugnett.no

LARS HORDALAND

v/Marius Loftheim
55 31 22 64
loftheim@gmail.com

LARS ROGALAND

v/Geir Inge Sivertsen
917 77 639
ginsive@online.no

LFA HORDALAND

v/Gisle Hagenes
90 66 56 42
gihage@online.no

LFN HORDALAND

Henvendelser rettes til NHF Sørvest v/ Arild Birkenes

LFN ROGALAND

v/Regionkontoret
95 02 65 26
nhf.soerwest@nhf.no

LFS HORDALAND

v/Hans Henrik Tøsdal
91 86 60 74
hans@avantico.no

LFS ROGALAND

v/Regionkontoret
95 02 65 26
nhf.soerwest@nhf.no

LKB HORDALAND

Henvendelser rettes til NHF Sørvest v/ Arild Birkenes

LKB ROGALAND

v/Inger Marie O Tjøstheim
91 77 10 29
ingermot@lyse.net

NHF BERGEN

v/Astrid Tangerås
93 40 74 20
astrid.tangeras@hotmail.com

NHF BØMLO

v/Elsa Ingunn Kvarven
534 21 047
asbjorg.husevik@bomlo.kommune.no

NHF HÅ

Henvendelser rettes til NHF Sørvest v/ Arild Birkenes

NHF KARMØY

v/Kjell Inge Bringedal
90 91 75 22
kbrin@haugnett.no

NHF KLEPP OG TIME

v/Sissel Løchen
919 19 771
nhf.klti@lyse.net

NHF MELAND

v/Anne-Berit Kolås
56 17 08 06
kokolaas@online.no

NHF NORD-ROGALAND

v/Åse Kallevik
918 11 714
aas-kall@online.no

NHF OS

v/ Rita Samdal
r.samdal@live.com

NHF SANDNES

v/Per Langeland
482 430 46
per.langeland@c2i.net

NHF STAVANGER

v/Anne Marie Auestad
90 60 07 39
am.auestad@gmail.no

NHF ULVIK

v/Björg Midtbø
56 52 63 42

NHF VOSS

v/Torstein Sausjord
957 92 195
bjoergho@online.no

NHF ØYGARDEN

v/Magne Rossnes
951 12 634
magross@online.no

NHFU SØRVEST

v/ Anette Tranøy
anette.t@live.com

KONTAKTPERSONORDNING

LFA ROGALAND

v/Jorunn Svanevik
95 11 51 92
josvane@haugnett.no

KVINNHERAD KOMMUNE

v/Nils Magne Kloster
906 72 839
nilsmagne.kloster@knett.no

OSTERØY KOMMUNE

v/Aksel Låstad
901 89 528
aksla119@online.no

RANDABERG KOMMUNE

v/Tone Edvardsen
911 13 403
tone.edvardsen@broadpark.no

SOLA KOMMUNE

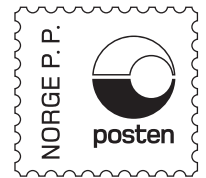
v/Per Åge Øglænd
975 29 601
ogland@netcom.no

Norges Handikapforbund
Sørvest

SUDOKU LØSNING

5	7	3	1	6	2	8	9	4
4	9	8	3	7	5	6	2	1
1	6	2	9	4	8	3	5	7
2	8	1	7	5	4	9	3	6
7	3	6	2	9	1	5	4	8
9	5	4	8	3	6	7	1	2
8	2	7	5	1	3	4	6	9
6	1	5	4	8	9	2	7	3
3	4	9	6	2	7	1	8	5

Returadresse:
Norges Handikapforbund Sørvest
Postboks 93, Nesttun, 5852 Nesttun

Et hav av plass. Helt sikkert.

Volkswagen Caravelle har et hav av plass for hele familien og er blant de mest komfortable og sikre bilene på markedet. I Caravelle blir lange reiser med familien en drøm. Volkswagen Caravelle leveres som personbil fra 5 til 9 seter og er godt egnet for tilpassing til individuelle behov. Naturligvis kan Caravelle leveres med innovative løsninger som 4MOTION firehjulsdrift eller med DSG-automatgir. På toppmotoren 2,0 TDI 180 hk kan du også få kombinasjonen DSG og 4MOTION! Stikk innom din Volkswagenforhandler, så forteller vi deg mer!

Drivstofforbruk blandet kjøring: 0,69 – 0,88 l/mil. CO₂-utslipp 179 - 232 g/km. Pris fra 578.700,- veil. levert Oslo inkl. lev.omk. Frakt utenfor Oslo og årsavgift kommer i tillegg. Avbildet modell kan ha utstyr utover standard.